

Wyrok z dnia 16 czerwca 2011 r.

I UK 18/11

Osobami prowadzącymi działalność w zakresie wolnego zawodu w rozumieniu art. 5a ust. 10 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873 ze zm.), są osoby wykonujące wolne zawody wymienione w art. 4 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. Nr 144, poz. 930 ze zm.), które nie podlegają opodatkowaniu na podstawie jej przepisów, lecz na zasadach ogólnych.

Przewodniczący SSN Małgorzata Gersdorf, Sędziowie SN: Zbigniew Hajn (sprawozdawca), Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 16 czerwca 2011 r. sprawy z odwołania Agnieszki B. przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z udziałem zainteresowanego F.X.B. o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników oraz ustalenie, że nie istnieje nadpłata składki na ubezpieczenie społeczne rolników, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 września 2010 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Białymstoku do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Organ rentowy decyzją z 28 grudnia 2009 r., stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników w stosunku do Agnieszki B. od 1 lipca 2007 r., a decyzją z 14 stycznia 2010 r. organ ten stwierdził na jej koncie nadpłatę składek na ubezpieczenie społeczne rolników w kwocie 4.842 zł. Agnieszka B. wniosła o zmianę tych decyzji i ustalenie, że od 1 lipca 2007 r. nadal podlegała ubezpieczeniom społecznym rolni-

ków oraz że nie istnieje na jej koncie nadpłata składek na ubezpieczenie społeczne rolników.

Wyrokiem z 21 kwietnia 2010 r. Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił odwołania.

Apelację ubezpieczonej od tego wyroku oddalił Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 8 września 2010 r., zaskarżonym rozpoznawaną obecnie skargą kasacyjną Agnieszki B. Zgodnie z ustaleniami faktycznymi przyjętymi w podstawie tego wyroku, Agnieszka B. prowadzi działalność rolniczą i z tego tytułu od 5 stycznia 2001 r. podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników. W dniu 22 listopada 2004 r. odwołująca się rozpoczęła prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej, o czym 23 listopada 2004 r. poinformowała organ rentowy. Przedmiot jej działalności obejmował doradztwo w zarządzaniu i kierowaniu działalnością gospodarczą. Z dniem 4 czerwca 2007 r. Agnieszka B. została wpisana na listę radców prawnych Okręgowej Izby Radców Prawnych w O. i od tego dnia wykonuje zawód radcy prawnego w kancelarii radcy prawnego „A.” - Agnieszka B. W dniu 1 października 2007 r. odwołująca się zawarła umowę o świadczenie usług prawnych na rzecz Wojewódzkiego Inspektoratu Roślin i Nasiennictwa w O. Oprócz tego, świadczyła usługi prawnicze, między innymi na rzecz „P.” - Spółki z o.o. w P., Wspólnoty Mieszkaniowej w K. oraz osób fizycznych. O fakcie prowadzenia działalności prawniczej nie poinformowała organu rentowego, który po otrzymaniu pisma Okręgowej Izby Radców Prawnych w O. z 21 grudnia 2009 r. wydał zaskarżone w niniejszej sprawie decyzje.

Spór prawny, jaki powstał w sprawie, dotyczy kwestii, czy skarżąca, będąca rolnikiem i objęta społecznym ubezpieczeniem rolniczym, może nadal podlegać temu ubezpieczeniu po podjęciu pozarolniczej działalności gospodarczej w charakterze radcy prawnego prowadzącego kancelarię radcy prawnego. Spór ten dotyczy wykładni art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przepis art. 5a ust. 1 umożliwia, na warunkach w nim określonych, dalsze podleganie ubezpieczeniu rolniczemu rolnikowi, który podejmie pozarolniczą działalność gospodarczą. Jednocześnie jednak art. 5a ust. 10, definiujący działalność pozarolniczą, wyłącza z tego pojęcia prowadzenie działalności w zakresie wolnego zawodu: 1) w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne; 2) z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych. W tej sytuacji istotną sporną kwestią, jak uznał Sąd Apelacyjny, było roz-

strzygnięcie, czy radca prawny jest wolnym zawodem w rozumieniu wskazanego art. 5a ust. 10. W tej kwestii Sąd Apelacyjny, odwołując się do analogicznego określenia wolnego zawodu w art. 8 ust. 6 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz argumentacji zawartej w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 17 października 2006 r., III AUa 488/2006 (OSA 2008 nr 6, s. 38), doszedł do wniosku, że osoby prowadzące działalność w zakresie wolnego zawodu podlegają (powszechnemu) ubezpieczeniu społecznemu niezależnie od tego, czy są objęte zryczałtowanym podatkiem dochodowym od osób fizycznych, czy też są opodatkowane podatkiem od osób fizycznych na ogólnych zasadach. Sąd Apelacyjny uznał także, że zawód radcy prawnego należy niewątpliwie do kategorii wolnych zawodów. Nie przeczy temu to, że radcowie prawni nie zostali wymienieni w wyliczeniu wolnych zawodów, zawartym w art. 4 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. Mieszczą się oni bowiem w kategorii działalności w zakresie wolnego zawodu, z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych, wskazanej w art. 5a ust. 10 pkt 2 ustawy rolniczej.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego Agnieszka B. wniosła skargę kasacyjną, w której zaskarżyła ten wyrok w całości i wniosła o jego uchylenie, a także o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego, zniesienie postępowania w obu instancjach i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Olsztynie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W zakresie podstawy naruszenia prawa materialnego skarżąca zarzuciła: 1) naruszenie art. 32 Konstytucji, przez nieuwzględnienie przez Sąd Apelacyjny sprzeczności i niezgodnego z nim brzmienia przepisu art. 5a ust. 10 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. 2008 r. Nr 50, poz. 291), podczas gdy art. 5a ust. 10 zakłada nierówne traktowanie rolników, ze względu na rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej; 2) sprzeczność art. 5a ust. 10 z art. 2 Konstytucji, przez wadliwość tej regulacji w kontekście zakazu stosowania nowych uregulowań do osób objętych ubezpieczeniem na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów, wynikającą ze złego operowania przez ustawodawcę przepisami intertemporalnymi i wprowadzenia nowych zasad do osób, będących w sytuacji powódki, objętej ubezpieczeniem od 2001 r., która działalność gospodarczą nieprzerwanie prowadzi od 2004 r., w tym zastosowania wymogów na podstawie no-

welizacji ustawy z dnia 24 sierpnia 2005 r., co przejawia się w naruszeniu przez Sąd zasady pewności prawa oraz zasady zakazu działania prawa wstecz; 3) pominięcie art. 109 ustawy, zgodnie z którym do osób objętych ubezpieczeniem na podstawie decyzji, stosuje się przepisy dotychczasowe, gdy brak jest regulacji przejściowych, natomiast powódka objęta została ubezpieczeniem na mocy wydanej decyzji administracyjnej w 2001 r., stąd wznawianie sprawy czy wszczynanie postępowania i wykreślenie jej z rejestru nie znajduje uzasadnienia prawnego, również w kontekście art. 6 145 i 145a k.p.a., „gdzie organ administracyjny winien stać na straży praworządności”; 4) sprzeczność wewnętrzną przepisów samej ustawy, „gdzie powódka podlegała i podlega ubezpieczeniu na podstawie art. 7 ustawy, prowadząc nieprzerwanie od 2001 r. gospodarstwo rolne, na dzień dzisiejszy obejmujące 350 hektarów, z art. 5a ust. 10 ustawy”; 5) pominięcie art. 6 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, zgodnie z którym powódka, jako rolnik, ma prawo podlegania ubezpieczeniu z mocy ustawy, a który pozostaje w sprzeczności z art. 5a ust. 10 tej ustawy; 6) naruszenie art. 5a ust. 10 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, zgodnie z którym za pozarolniczą działalność gospodarczą uważa się pozarolniczą działalność gospodarczą prowadzoną na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby fizyczne na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, z wyłączeniem wspólników spółek prawa handlowego oraz osób prowadzących działalność w zakresie wolnego zawodu: a) w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne; b) której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych, przez jego wadliwą wykładnię, „gdzie w żadnej powyżej wskazanej ustawie zawód radca prawny nie jest wymieniony, ponadto wpis na listę radców prawnych nie oznacza faktycznego prowadzenia działalności, gdyż na jego podstawie otrzymuje się status radcy prawnego, a sam wpis nie potwierdza prowadzenia działalności; fakt bycia radcą prawnym nie stanowi w tym przypadku okoliczności uzasadniającej wykluczenie z ubezpieczenia, gdyż zgodnie z ustawą okolicznością uzasadniającą wykluczenie jest faktyczne prowadzenie osobiście takiej działalności”; 7) naruszenie art. 4 ust. 1 pkt 11 ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, „gdzie pojęcie wolny zawód oznacza pozarolniczą działalność gospodarczą wykonywaną osobiście przez lekarzy, lekarzy stomatologów, lekarzy weterynarii, techników dentystycznych, felczerów, pielęgniarki, tłumaczy oraz nauczycieli w zakresie świad-

czenia usług edukacyjnych polegających na udzielaniu lekcji na godziny, jeśli działalność ta nie jest wykonywana na rzecz osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej albo na rzecz osób fizycznych dla potrzeb prowadzonej przez nie pozarolniczej działalności gospodarczej, z tym, że za osobiste wykonywanie wolnego zawodu uważa się wykonywanie działalności bez zatrudniania na podstawie umów o pracę, umów zlecenia, umów o dzieło oraz innych umów o podobnym charakterze osób, które wykonują czynności związane z istotą danego zawodu, w którym niewymieniony jest zawód radcy prawnego i wskazano, że nie może mieć miejsce zatrudnienie na podstawie umowy, w tym także na podstawie umowy o dzieło”; 8) naruszenie art. 8 ust. 1 ustawy o radcach prawnych, zgodnie z którym radca prawny może wykonywać zawód w oparciu o umowę o pracę, co wyklucza powiązanie go bezpośrednio z zawodem adwokata; 9) naruszenie art. 88 k.s.h., przez jego błędne zastosowanie, podczas gdy ustawodawca w art. 5 a ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, nie odnosi się do tego przepisu, stąd nie powinien on znaleźć zastosowania w przypadku powódki.

W zakresie naruszenia przepisów postępowania skarżąca zarzuciła: naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. i 232 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 16 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., a także art. 382 k.p.c., „w następstwie którego oraz nieprzestrzegania kompetencji rozpoznawczych i kontrolnych sądu odwoławczego i niespełnienia jego procesowej funkcji (art. 382 k.p.c.) doszło do pominięcia części materiału zebranego w postępowaniu, braku wyczerpujących ustaleń - i z obrazą przytoczonych przepisów - pominięcia dowodów zawnioskowanych przez powódkę, dokonanych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym ze skutkami wskazanymi”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga jest uzasadniona w stopniu uzasadniającym uchylenie zaskarżonego wyroku. Bezpodstawne okazały się jednak zarzuty naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 233 § 1 i art. 232 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 16 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., a także art. 382 k.p.c. Jak wynika z uzasadnienia skargi, sprowadzają się one do twierdzenia, że „Sąd I i II Instancji mylnie ustalił stan faktyczny”, co nie podlega kontroli kasacyjnej (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Ocenę skargi w zakresie podstawy naruszenia prawa materialnego należy rozpocząć od wstępnej charakterystyki prawnej regulacji odnoszącej się do przed-

miotowego sporu. Kwestię tę reguluje art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm., powoływanej dalej, jako „ustawa”). Zgodnie z art. 5a ust. 1 ustawy, rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata, rozpocznie prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej lub rozpocznie współpracę przy prowadzeniu tej działalności, podlega nadal temu ubezpieczeniu w okresie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy prowadzeniu tej działalności, jeżeli spełnia jednocześnie następujące warunki: 1) złoży w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie o kontynuowaniu tego ubezpieczenia w terminie 14 dni od dnia rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy tej działalności, 2) jednocześnie nadal prowadzi działalność rolniczą lub stale pracuje w gospodarstwie rolnym, obejmującym obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego, lub w dziale specjalnym, 3) nie jest pracownikiem i nie pozostaje w stosunku służbowym, 4) nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, 5) kwota należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej nie przekracza 2.528 zł. Pojęcie pozarolniczej działalności gospodarczej na użytek rozpatrywanej regulacji ustala art. 5a ust. 10. Według tego przepisu, za pozarolniczą działalność gospodarczą uważa się pozarolniczą działalność gospodarczą prowadzoną na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby fizyczne na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, z wyłączeniem wspólników spółek prawa handlowego oraz osób prowadzących działalność w zakresie wolnego zawodu: 1) w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, 2) z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Ogólnie rzecz biorąc, z powyżej przytoczonych przepisów wynika, że rolnik, który podjął prowadzenie innej (pozarolniczej) działalności gospodarczej, może mimo to pozostać w ubezpieczeniu rolniczym (w KRUS), jeżeli spełni warunki określone w art. 5a ust. 1, świadczące o tym, że chce w tym ubezpieczeniu pozostać oraz że działalność rolnicza ma trwały charakter i stanowi podstawowe źródło jego dochodu, natomiast pozarolnicza działalność gospodarcza ma niewielkie rozmiary (podatek dochodowy nie przekracza rocznej kwoty granicznej 2.528 zł, podlegającej corocznej

waloryzacji - art. 5a ust. 8 ustawy) i jedynie wspomaga dochód z działalności rolniczej. Zgodnie z art. 5a ust. 10, reguła określona w art. 5a ust. 1 odnosi się, co do zasady, do rolnika podejmującego jakąkolwiek pozarolniczą działalność gospodarczą w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, tj. w rozumieniu ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, poz. 1807 ze zm.), która w art. 2 uznaje, że „działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły”. Z tak zakreślonego kręgu uprawnionych ustawa, w rozważanym art. 5a ust.10, wyłącza jedynie wspólników spółek prawa handlowego oraz określone w tym przepisie osoby prowadzące działalność w zakresie wolnego zawodu. Oznacza to w odniesieniu do rolników podejmujących wykonywanie wolnego zawodu, że mogą oni korzystać z przywileju pozostania w KRUS, jeżeli wykonują w sposób zorganizowany i ciągły działalność zawodową (której postacią może być, zgodnie z powołanym wyżej art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, wykonywanie wolnego zawodu), chyba że jest to taka postać gospodarczej (tj. zorganizowanej i ciągłej) działalności zawodowej, która jest działalnością w zakresie wolnego zawodu: 1) w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, 2) z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Wprowadzony w art. 5a ust. 10 *in fine* wyjątek od zasady z ust. 1 tego artykułu musi podlegać ścisłej wykładni już ze względu na niedopuszczalność dokonywania rozszerzającej wykładni wyjątków (zasadę *exceptiones not sunt extendendae*). Poza tym nakaz ścisłej wykładni tego przepisu wynika z podstawowych założeń i celu art. 5a, ustalonych w toku jego kolejnych nowelizacji, spowodowanych także orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego. W ich świetle, ubezpieczenie rolnicze powinno obejmować tylko tych rolników, dla których praca w gospodarstwie stanowi zasadnicze źródło utrzymania. Mogą oni prowadzić pozarolniczą działalność gospodarczą bez utraty prawa do pozostania w ubezpieczeniu rolniczym, jeśli jej znaczenie w dochodach rolnika jest uzupełniające, marginalne. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego o marginalnym charakterze działalności gospodarczej nie świadczy rodzaj opodatkowania (opodatkowanie zryczałtowanym podatkiem dochodowym od osób fizycznych), ale wysokość uzyskiwanych dochodów. Tym samym wyłączenie z rolniczego ubez-

pieczenia społecznego rolników, którzy prowadzili jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, opodatkowaną na zasadach ogólnych, ale uzyskiwali dochód nieprzekraczający granicznej kwoty rocznej, nosi znamiona dyskryminacji, sprzecznej z art. 32 Konstytucji (zob. uzasadnienie wyroku TK z dnia 13 marca 2006 r., P 8/05, OTK-A 2006 nr 3, poz. 28, w szczególności pkt III.3; uzasadnienie wyroku z dnia 18 lipca 2006 r., P 6/05, OTK-A 2006 nr 7, poz. 81, w szczególności pkt III.7; zob. też uzasadnienie projektu ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3684/IV).

Zdaniem Sądu Najwyższego postulat wykładni odpowiadającej takim wymaganiom realizuje jedynie interpretacja, zgodnie z którą w art. 5a ust. 10 chodzi o osoby fizyczne spełniające jednocześnie wymagania wskazane pkt 1 i 2 tego przepisu. Z łącznie odczytanych przesłanek wskazanych w pkt 1 i 2 rozważanego przepisu wynika, że osobami prowadzącymi działalność w zakresie wolnego zawodu są tylko osoby wykonujące wolne zawody wymienione w ustawie o zryczałtowanym podatku dochodowym, które nie podlegają opodatkowaniu na podstawie jej przepisów, lecz na zasadach ogólnych (czyli płacą podatek dochodowy od osób fizycznych z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej). Przepis art. 5a ust. 10 ustawy nie ma natomiast zastosowania do osób wykonujących wolny zawód w rozumieniu przyjętym w innych przepisach bądź też w poglądach doktryny lub orzecznictwa, który nie został wymieniony w ustawie o zryczałtowanym podatku dochodowym. Wskazana wykładnia oddaje intencję ustawodawcy, z jednej strony, dokładnego określenia kręgu osób objętych art. 5a ust. 10, z drugiej zaś, ograniczenia kręgu osób wykonujących wolny zawód, pozbawionych prawa kontynuacji ubezpieczenia rolniczego, do osób podlegających opodatkowaniu na zasadach ogólnych, a więc z założenia osiągających wyższe dochody. Należy przy tym przypomnieć, że art. 5a ust. 10 w rozważanym brzmieniu został wprowadzony ustawą nowelizującą z 1 lipca 2005 r., a więc przed powołanym wyżej wyrokiem TK z dnia 13 marca 2006 r., P 8/05, w którym Trybunał uznał za sprzeczne z Konstytucją dzielenie rolników wykonujących pozarolniczą działalność gospodarczą według kryterium formy opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Wynika więc stąd, że z przywileju wynikającego z art. 5a nie mogą skorzystać osoby wykonujące wolne zawody wymienione w ustawie o zryczałtowanym podatku dochodowym, które nie podlegają opodatkowaniu na podstawie jej przepisów, lecz na zasadach ogólnych. Stosownie do art. 4 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od nie-

których przychodów osiągniętych przez osoby fizyczne, Dz.U. Nr 144, poz. 930 ze zm.) do kręgu tego należy zaliczyć: lekarzy, lekarzy stomatologów, lekarzy weterynarii, techników dentystycznych, felczerów, położne, pielęgniarki, tłumaczy oraz nauczycieli w zakresie świadczenia usług edukacyjnych polegających na udzielaniu lekcji na godziny. Zdaniem Sądu Najwyższego, powyższa wykładnia, pozostając w zgodzie z literalnym brzmieniem i wymaganiami spójnej interpretacji art. 5a ust. 10 ustawy, pozwala zminimalizować negatywne w sferze zasady równego traktowania rolników i przedsiębiorców (o czym niżej) efekty wyłączenia z przywileju ubezpieczenia w KRUS rolników spełniających wymagania z art. 5a ust. 1, a więc rolników, dla których dochód z działalności rolniczej jest podstawowy, a z pozarolniczej działalności gospodarczej niewielki i uzupełniający, tylko dlatego, że ich pozarolnicza działalność gospodarcza ma postać wolnego zawodu. Nie można natomiast uznać za poprawną wykładnię, opierającą się na przyjętym przez Sąd Apelacyjny założeniu, że punkty 1 i 2 art. 5a ust. 10 ustawy określają dwie grupy osób podlegających wyłączeniu z uprawnień określonych w art. 5a ust. 1, tj.: po pierwsze, osoby prowadzące działalność w zakresie wolnego zawodu w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym oraz po drugie, osoby niewymienione w przepisach o zryczałtowanym podatku dochodowym, których przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych. Zdaniem Sądu Najwyższego, na gruncie tej wykładni dokładne określenie drugiej z wymienionych wyżej grup osób nie jest możliwe. Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych nie definiuje wolnego zawodu, ani nawet nie posługuje się tym pojęciem (jak czyniły to jej uchylone już przepisy, tj. art. 14a - nieobowiązujący od 1 stycznia 2001 r. i art. 13 pkt. 1 nieobowiązujący od 1 stycznia 1995 r.). W tym więc sensie art. 5a ust. 10 pkt 2 ustawy trafia w próżnię. Nie zasługuje też na uznanie twierdzenie, że przez art. 5a ust. 10 ustawy ustawodawca zamierzał wyłączyć z przywileju możliwości kontynuacji ubezpieczenia rolniczego wszystkie osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w postaci wolnego zawodu w szerokim doktrynalnym znaczeniu. Gdyby tak było, to nie formułowałby tego przepisu w tak skomplikowany sposób, dobitnie świadczący o dążeniu do dokładnego określenia kręgu adresatów tego unormowania. Należy dodać, że za przyjętą przez Sąd Apelacyjny wykładnią nie przemawia też pewna zbieżność treści art. 5a ust. 10 ustawy z regulacją zawartą w art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Przepisy te służą różnym celom. Przepis art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń

społecznych ma na celu, w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 tej ustawy, określenie kręgu osób prowadzących pozarolniczą działalność oraz osób z nimi współpracujących, podlegających obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym, a w związku z art. 11 i 12 tej ustawy, kręgu osób prowadzących pozarolniczą działalność oraz osób z nimi współpracujących, podlegających obowiązkowo lub dobrowolnie ubezpieczeniom chorobowemu lub wypadkowemu. Natomiast art. 5a ust. 10 ustawy ustanawia autonomiczne, odmienne od wynikającego art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, pojęcie pozarolniczej działalności gospodarczej, w celu wskazania, które osoby podlegające, w myśl art. 8 ust. 6 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 i art. 11 oraz 12 tej ustawy, ubezpieczeniom z systemu powszechnego (w ZUS), mogą pozostać w społecznym ubezpieczeniu rolniczym ze względu na podstawowy w strukturze ich dochodów charakter dochodu uzyskiwanego z działalności rolniczej. Z tego względu oparcie przez Sąd Apelacyjny, zasadniczej dla treści zaskarżonego wyroku, konkluzji, że osoby prowadzące działalność w zakresie wolnego zawodu podlegają powszechnemu, a nie rolniczemu, ubezpieczeniu społecznemu niezależnie od tego, czy są objęte zryczałtowanym podatkiem dochodowym od osób fizycznych, czy też są opodatkowane podatkiem od osób fizycznych na ogólnych zasadach, na wykładni art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i uznanie wyniku tej wykładni za przesądzający o wykładni art. 5a ust. 10 ustawy, jest nietrafne. Sąd Apelacyjny nie wziął też pod uwagę istnienia zasadniczych rozbieżności dotyczących wykładni samego art. 8 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (zob. R. Spyt: Znaczenie formy prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej i pozarolniczej działalności w systemie ubezpieczeń społecznych, PiZS 2009 nr 1, s. 25 i n.; B. Gudowska [w:] Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych, pod. red. B. Gudowskiej i J. Strusińskiej-Żukowskiej, Warszawa 2011, s. 214 i nast.).

W świetle powyższych uwag należy uznać za trafne kasacyjne zarzuty naruszenia art. 5a ust. 10 ustawy oraz art. 4 ust. 1 pkt 11 ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. Wynika z nich również, że powódka nie należy do grupy wskazanej w art. 5a ust. 10 ustawy, co przesądza o zasadności skargi kasacyjnej. Pozwala to pozostawić poza zakresem niezbędnych rozważań zarzut sprzeczności art. 5a ust. 10 ustawy z art. 32 Konstytucji, ponieważ w świetle dokonanej wykładni art. 5a ust. 10 ustawy nie ma on znaczenia dla rozstrzygnięcia o żądaniu skarżącej. W szczególności od wyjaśnienia

tej kwestii nie zależy rozstrzygnięcie niniejszej sprawy w rozumieniu art. 193 Konstytucji RP. Jednakże, mając na uwadze pełniejsze uzasadnienie niniejszego wyroku, Sąd Najwyższy na marginesie wskazuje, że uważa ten zarzut za uzasadniony.

Ubezpieczona zarzuca naruszenie art. 32 Konstytucji, przez nieuwzględnienie przez Sąd Apelacyjny sprzeczności i niezgodnego z nim brzmienia art. 5a ust. 10 ustawy, jako zakładającego nierówne traktowanie rolników ze względu na rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej. Z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego wynika, że również w sferze prawa do zabezpieczenia społecznego art. 32 ust. 1 Konstytucji jest źródłem zasady równości wobec prawa, rozumianej jako nakaz, aby wszystkie podmioty prawa (adresaci norm prawnych), charakteryzujące się daną cechą istotną (relewantną) w równym stopniu, były traktowane równo - bez dyskryminowania i faworyzowania (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 listopada 2008 r., P 47/07, z odwołaniem się do wyroków TK: z 21 czerwca 2001 r., SK 6/01, OTK ZU 2001 nr 5, poz. 121; z 24 października 2005 r., P 13/04, OTK ZU 2005 nr 9/A, poz. 102 i z 11 grudnia 2006 r., SK 15/06, OTK ZU 2006 nr 11/A, poz. 170). Tak rozumiana zasada równości nie ma bezwzględnego charakteru, gdyż Trybunał Konstytucyjny dopuszcza od niej wyjątki. Powinny one jednak odpowiadać pewnym wymaganiom. Zaliczono do nich: 1) relewantność, oznaczającą, że muszą pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma, oraz służyć realizacji tego celu i treści; 2) proporcjonalność, oznaczającą że waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych; 3) związek z innymi wartościami konstytucyjnymi uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych. Trybunał przyjmuje, że ustawodawca dysponuje szerokim zakresem swobody regulowania życia społeczno-gospodarczego. W ramach tego zakresu może dokonywać wyboru kryteriów różnicowania. Ponieważ kryteria te mają charakter ocenny, stosowanie zasady równości do ich oceny przez sąd konstytucyjny wymaga zachowania szczególnej powściągliwości (wyroki TK: z 18 listopada 2008 r., P 47/07; z 30 października 2007 r., P 36/06, OTK ZU 2007 nr 9/A, poz. 110). Dla stwierdzenia, że doszło do naruszenia art. 32 Konstytucji RP konieczne jest zidentyfikowanie „wspólnej cechy istotnej” łączącej podmioty, w odniesieniu do których doszło do zróżnicowania ich sytuacji prawnej (wyrok TK z 18 listopada 2008 r., P 47/07). W świetle dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, nie mają takiej wspólnej cechy

osoby, które „nie mają ustalonego prawa do świadczenia” oraz osoby, które „mają ustalone świadczenie z zabezpieczenia społecznego” (wyrok TK z 18 listopada 2008 r., P 47/07). Za odrębne sytuacje uznano „podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników” i „podleganie powszechnemu systemowi ubezpieczeń społecznych” (wyrok TK z 5 października 2010 r., K 16/08). Taką istotną, wspólną cechą jest natomiast, jak wynika z wyroku Trybunału z 13 marca 2006 r., P 8/05, posiadanie gospodarstwa rolnego oraz prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej. Posiadanie gospodarstwa rolnego jest podstawową przesłanką podlegania ubezpieczeniu rolniczemu. Z uwagi na cechy systemu ubezpieczenia rolniczego oraz skalę partycypacji władzy publicznej w jego finansowaniu, ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r., na mocy której wprowadzono do ustawy art. 5a, w tym ust. 10, wprowadziła ograniczenia w przedmiocie dalszego podlegania ubezpieczeniu rolniczemu tych rolników, którzy rozpoczęli prowadzenie działalności gospodarczej. *Ratio legis* ustawy była ograniczenie kręgu osób podlegających przedmiotowemu ubezpieczeniu do tych osób (rolników), dla których praca w gospodarstwie stanowi „zasadnicze źródło utrzymania”. Za dozwolone kryterium różnicowania rolników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, Trybunał Konstytucyjny uznał, jak już wcześniej wskazano, „marginalny charakter działalności gospodarczej”, mierzony kryterium wysokości podatku. Za niedozwolone kryterium różnicujące w ramach tej grupy uznano natomiast rodzaj (formę opodatkowania). Powyższe rozumowanie przeniesione do stanu faktycznego i prawnego niniejszej sprawy prowadzi do konkluzji, że wyłączenie w art. 5a ust. 10 ustawy z możliwości dalszego podlegania ubezpieczeniu rolniczemu tych rolników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, którzy wykonują wolny zawód lub są wspólnikami spółek prawa handlowego, prowadzi do zróżnicowania sytuacji tych podmiotów względem pozostałych rolników prowadzących działalność gospodarczą w oparciu o niekonstytucyjne kryterium różnicujące. Z „dobrodziejstwa” art. 5a ust. 1 ustawy wyłączono bowiem pewną kategorię rolników-przedsiębiorców w oparciu o kryterium formalne (rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej oraz formę opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych), a w oderwaniu od uznanego za dozwolone kryterium „zasadniczego źródła utrzymania” („marginalnego charakteru działalności gospodarczej”).

Pozostałe zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego podniesione w rozpoznawanej skardze kasacyjnej są nieuzasadnione lub są bezprzedmiotowe. Nieuzasadniony jest zarzut naruszenia art. 88 k.s.h., ponieważ, jak wyjaśnił wprost

Sąd Apelacyjny, przepis ten nie został zastosowany w sprawie, lecz jedynie posłużył Sądowi pierwszej instancji jako argument na rzecz twierdzenia, iż zawód radcy prawnego należy do wolnych zawodów. Natomiast zarzuty naruszenia art. 2 Konstytucji oraz art. 6 ust. 1, art. 7 i art. 109 ustawy zostały sformułowane na wypadek uznania przez Sąd Najwyższy, że art. 5a ust. 10 ustawy obejmuje powódkę. Wobec przyjętej wyżej wykładni art. 5a ust. 10, wykluczającej takie założenie, rozpoznawanie tych zarzutów jest bezprzedmiotowe. Zwalnia to też Sąd Najwyższy od oceny ich poprawności i zasadności.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego - na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z 398²¹ k.p.c.

=====